

SOCIALINĖS ANTROPOLOGIJOS IR ETNOLOGIJOS STUDIJOS

LIETUVOS

21(30)
2021

ETNOLOGIJA

LITHUANIAN ETHNOLOGY

STUDIES IN SOCIAL ANTHROPOLOGY AND ETHNOLOGY

**AKTUALIOJI ANTROPOLOGIJA: PASAULIO LIETUVIŲ
TYRIMAI IR IŽVALGOS**

Sudarytojai ASTA VONDERAU ir VYTIS ČIUBRINSKAS

**CURRENT ANTHROPOLOGY: WORLD LITHUANIAN
ANTHROPOLOGISTS' RESEARCH AND INSIGHTS**

Edited by ASTA VONDERAU and VYTIS ČIUBRINSKAS

LIETUVOS ISTORIJOS INSTITUTAS
LITHUANIAN INSTITUTE OF HISTORY

VILNIUS 2021

Lietuvos etnologija: socialinės antropologijos ir etnologijos studijos – mokslinis etnologijos ir socialinės ir kultūrinės antropologijos žurnalas. Jame spausdinami recenzuojami straipsniai, konferencijų pristatymai, knygų recenzijos ir apžvalgos, kurių temos pirmiausia apima Lietuvą ir Vidurio/Rytų Europą. Žurnalas pristato mokslo aktualijas ir skatina teorines bei metodines diskusijas. Tekstai skelbiami lietuvių arba anglų kalba.

Lithuanian Ethnology: Studies in Social Anthropology and Ethnology – is a peer reviewed journal of ethnology and social and cultural anthropology. It publishes articles, conference presentations, book reviews and review articles, which may be in Lithuanian or English, primarily focused on Lithuania, Central and Eastern Europe. The journal represents current debates and engages in methodological discussions.

REDAKCIŅĖ KOLEGIJA / EDITORIAL BOARD

Vytis Čiubrinskas (vyriausiasis redaktorius / Editor-in-Chief)

Vytauto Didžiojo universitetas / Vytautas Magnus University, Kaunas, Lithuania

Auksuolė Čepaitienė

Lietuvos istorijos institutas / Lithuanian Institute of History, Vilnius, Lithuania

Jonathan Friedman

Kalifornijos universitetas / University of California, San Diego, USA

Chris Hann

Maxo Plancko socialinės antropologijos institutas / Max Planck Institute for Social Anthropology, Haale / Saale, Germany

Jonathan Hill

Pietų Ilinojaus universitetas / Southern Illinois University, Carbondale, USA

Neringa Klumbytė

Majamio universitetas / Miami University, Ohio, USA

Ullrich Kockel

Heriot-Watt universitetas / Heriot-Watt University, Edinburgh, UK

Orvar Löfgren

Lundo universitetas / Lund University, Sweden

Jonas Mardosa

Vytauto Didžiojo universitetas / Vytautas Magnus University, Kaunas, Lithuania

Žilvytis Šaknys

Lietuvos istorijos institutas / Lithuanian Institute of History, Vilnius, Lithuania

REDAKCIŅĖS KOLEGIJOS SEKRETORĖ / EDITORIAL ASSISTANT

Danguolė Svidinskaitė

Lietuvos istorijos institutas / Lithuanian Institute of History, Vilnius, Lithuania

Leidyklos adresas / Address of the Publisher: Redakcinės kolegijos kontaktai / Editorial inquiries:

Lietuvos istorijos institutas

El. paštas / E-mail: etnolog@istorija.lt

Tilto g. 17, LT-01101 Vilnius

<www.istorija.lt>

Žurnalas registruotas / The Journal is indexed in:

European Reference Index for the Humanities (ERIH)

EBSCO Publishing: Academic Search Complete, Academic Search Ultimate,

Energy and Power Source, SocINDEX with Full Text, Sociology Source Ultimate

Modern Language Association (MLA) International Bibliography

Leidybą finansavo Lietuvos mokslo taryba pagal Valstybinę lituanistinių tyrimų ir sklaidos 2016–2024 metų programą (Sutartis Nr. S-LIP-19-58)

TURINYS / CONTENTS

Pratarmė (<i>Asta Vonderau, Vytis Čiubrinskas</i>)	6
Editorial (<i>Asta Vonderau, Vytis Čiubrinskas</i>)	9

Aktualioji antropologija: pasaulio lietuvių tyrimai ir išvalgos / Current Anthropology: World Lithuanian Anthropologists' Research and Insights

Ką antropologija mums sako apie šiandieninį pasaulį? Apskritojo stalo diskusija (<i>parengė ir diskusijai vadovavo Kristina Jonutytė</i>)	11
What can Anthropology Tell us about the Contemporary World? A Roundtable Discussion (<i>discussion chair Kristina Jonutytė</i>)	

Straipsniai / Articles

Asta Vonderau

Debesijos plėtra Švedijoje: kritinis žvilgsnis į skaitmeninės ateities megaprojektus	33
Growing the Cloud: Investigating Mega Projects of the Digital Future in Sweden. Summary	49

Kristina Jonutytė

Tarp paklusnumo ir subversijos: buriatų budizmas ir valstybė	53
Between Submission and Subversion: Buryat Buddhism and the State. Summary	73

Eugenijus Liutkevičius

Ukrainos baptistų judėjimo transformacijos visuomenės pokyčių ir lūžių akivaizdoje	75
Transformations of the Ukrainian Baptist Movement in the Face of Societal Changes and Upheavals. Summary	96

Gediminas Lankauskas

Apie santuokos apeigų „valstybinimą“ sovietų Lietuvoje	99
On the 'Statising' of Marriage Rites in Soviet Lithuania. Summary	123

Dovilė Budrytė

Lytis, karas ir atmintis: „atminties taškai“ Lietuvos partizaniniame kare (1944–1953) dalyvavusių moterų pasakojimuose	127
Gender, War and Remembrance: 'Points of Memory' in the Narratives of Women Participants in the Partisan War (1944–1953) in Lithuania. Summary	146

Kiti straipsniai / Other Articles

Ilona Kazlauskaitė

- Migracija į Lietuvą studijų tikslais ir tarptautinių studentų identiteto
raiška integracijos ir atskirties perspektyvoje 149
Migration to Lithuania for Studies, and the Expression of the Identity
of International Student from the Perspective of Integration and
Exclusion. Summary 170

Vaida Rakaitytė

- Lauminėjimas* muziejuje: lietuvių liaudies žaidimo užrištomis akimis
gyvoji rekonstrukcija 173
Blind Man's Buff at the Museum: A Live Reconstruction of
the Traditional Lithuanian Folk Game *Lauminėjimas*. Summary 197

Konferencijos pranešimas / Conference Paper

Agnieška Avin

- Angažuotoji antropologija: kaip rašymas tampa politiniu 199
Engaged Anthropology: How Writing Becomes Political. Summary 204

Recenziniai straipsniai / Review Articles

Auksuolė Čepaitienė

- Apie besiplečiančią etnologinių tyrimų erdvę ir galimybes Lietuvoje 207
The Expanding Field and Opportunities for Ethnological Research
in Lithuania. Summary 215

Vytautas Tumėnas

- Kompleksinis žvilgsnis į lietuvių ir kitų baltų svaigiuosius gėrimus ir jų
apeigas 219
A Complex Look at Lithuanian and other Baltic Intoxicating Drinks
and their Rituals. Summary 234

Recenzijos ir apžvalgos / Reviews

- Donatas Brandišauskas. Leaving Footprints in the Taiga: Luck, Spirits
and Ambivalence among the Siberian Orochen Reindeer Herders
and Hunters (*Ieva Paberžytė*) 239
Felix Ringel. Back to the Postindustrial Future: An Ethnography
of Germany's Fastest-Shrinking City (*Aušra Teleišė*) 243

Gaila Kirdienė. Lietuvių ir latvių muzikinis-kultūrinis bendravimas sovietmečiu politinio kalinimo ir tremties vietose 1: Brolystė ir vienybė; Lietuvių ir latvių muzikinis-kultūrinis bendravimas sovietmečiu politinio kalinimo ir tremties vietose 2: Vorkutos dainos. G. Kirdienė (sud.), D. Vyčinienė (pareng.) (<i>Rūta Žarskienė</i>)	246
Lina Leparskienė. Papasakoti Trakai (<i>Karina Firkavičiūtė</i>)	252
Klaudijus Driskius. Tirpstanti tapatybė: Baltarusijos lietuviai (<i>Vytis Čiubrinskas</i>)	257

Konferencijos / Conferences

SIEF 15-asis kongresas Helsinkyje (<i>Ilona Kazlauskaitė, Anna Pilarczyk-Palaitis, Vidmantas Vyšniauskas</i>)	261
---	-----

Kiti straipsniai

Migracija į Lietuvą studijų tikslais ir tarptautinių studentų identiteto raiška integracijos ir atskirties perspektyvoje

Ilona Kazlauskaitė

Migracija studijų tikslais visame pasaulyje sparčiai auga ir tampa išskirtiniu šiuolaikinio aukštojo mokslo bruožu. Iššūkiai, su kuriais susiduria tarptautiniai studentai, tokie kaip kalbos ir kultūriniai skirtumai, teisiniai ir socialiniai suvaržymai, priklausymo ir susisaistymo ryšių neapibrėžtumas, pažeidžiamumas, „kitoniškumo“ jausmas, yra reikšmingi veiksniai apibrėžiant tarptautinių studentų identiteto pokyčius. Atlikto tyrimo rezultatai rodo, kad tarptautiniai studentai vertina savo identiteto pokyčius studijų Lietuvoje metu kaip galimybę kurti naują hibridinę „tarptautinio studento“ tapatybę ir tinklus pagal savo vertybes ir patirtį naujoje aplinkoje.

Raktiniai žodžiai: *migracija studijų tikslais, tarptautiniai studentai, identitetas, integracija, atskirtis.*

Migration for studies is growing rapidly around the world, and is becoming a characteristic trait of contemporary higher education. The challenges faced by international students, including language and cultural differences, legal and social restrictions, the uncertainty of belonging, vulnerability, and the sense of otherness, are significant factors when describing notions of international student identity transformation. The results of the research conducted reveal that international students appreciate the changes in their identity during their studies in Lithuania, as an opportunity to create a new hybrid identity of an international student, and networks based on their values and experience in the new environment.

Key words: *migration for studies, international students, identity, integration, and exclusion.*

*Ilona Kazlauskaitė, Vytauto Didžiojo universitetas, Sociologijos katedra,
Jonavos g. 66, LT-44191 Kaunas, el. paštas: ilona.kazlauskaite@vdu.lt*

Ivadas

Tarptautinis studentų mobilumas visame pasaulyje sparčiai auga ir tampa išskirtiniu šiuolaikinio aukštojo mokslo bruožu. Tarptautinių studentų, besimokančių ir siekiančių aukštojo mokslo diplomo ne savo kilmės šalyje, skaičius per pastaruosius dešimtmečius smarkiai išaugo ir prognozuojama, kad tai tęsis – pagal Ekonominio bendradarbiavimo ir plėtros organizacijos duomenis studentų, išvykusių studijų tikslais į kitą šalį, skaičius išaugo nuo 800 000 aštuntajame dešimtmetyje iki daugiau nei penkių su puse milijono 2017 m. (OECD 2019). Aukštojo mokslo tarptautiškumas tapo pelninga paslaugų eksporto rinka ne tik anglosaksiškoms šalims, tokioms kaip JAV, Jungtinė Karalystė ir Australija, tačiau tarptautinių studijų pasiūlos ir užsienio studentų pritraukimo tendencijos matyti ir kitose šalyse – Europos šalyse, Rusijoje ir Kinijoje. Studentai iš Azijos sudaro didžiausią tarptautinių studentų dalį – 2017 m. jų buvo 56 % visų mobiliųjų studentų.

Lietuvoje tarptautinių studentų skaičius per pastarąjį dešimtmetį padidėjo 5,5 karto: nuo 1300 studentų 2010 m. iki 7600 2020 m. (Mokslas ir studijos... 2020). Lietuvą kaip studijų šalį daugiausiai renkasi vadinamųjų posovietinių šalių (Baltarusijos, Ukrainos, Kazachstano, Gruzijos, Azerbaidžano) jaunimas bei tokių šalių, iš kurių daugiausia migruoja studijų tikslais apskritai pasauliniu mastu – Indijos, Nigerijos, Kinijos. Nors toks kiekybinis šuolis ir rodo, kad Lietuvos aukštasis mokslas tampa konkurencingu ir „atpažįstamu“ tarp užsienio studentų, tačiau vertinant šalies švietimo bei migracijos politiką negalima tvirtai teigti, kad tai vieningo šalies aukštojo mokslo tarptautiškumo didinimo ir strateginio planavimo rezultatas. Aukštųjų mokyklų pasirengimo priimti tarptautinius studentus lygis taip pat yra nevienodas, dažnai viešojoje erdvėje bei tarp studentų keliamas klausimas dėl studijų kokybės.

Studentams iš užsienio Lietuva gali būti patraukli keliose studijų srityse – paminėtos medicina, techninių sričių studijos. Lietuva neatrodo patraukli studijoms dėl menkesnės arba ne geresnės nei kitur studijų kokybės, <...> iš vienos pusės, kokybė vertinta kaip prasta, iš kitos, kad ji priklauso nuo konkretaus universiteto. <...> Lietuvos universitetai taip pat gali atrodyti nepatrauklūs dėl pasenusio mokymo būdo, paremto vienakrypte komunikacija (*Lietuvos žinomumo ir reputacijos...* 2019: 26–27).

Lietuvos švietimo ir migracijos politikoje vyrauja dualizmas – norima tapti kuo matomesne šalimi regione ir pasaulyje bei dalyvauti „protų“ ir talentų bei aukštos kvalifikacijos specialistų pritraukimo konkurencinėje kovoje, bet lygia-grečiai keliami klausimai dėl kokybiško aukštojo mokslo pasiūlos ir ribotų finansinių bei žmogiškųjų resursų, taip pat galimų grėsmių nacionaliniam saugumui. Politiniame diskurse taip pat dominuoja požiūris į tarptautinius studentus kaip

į dar vieną papildomą finansavimo šaltinį universitetams, siekiantiems išlaikyti „nepopuliarias“ studijų programas bei išgyventi rinkos sąlygomis, arba kaip į abejotinos vertės imigrantus. Tarptautiniai studentai iš tam tikrų šalių yra laikomi potencialiais darbo migrantais, kurie studento vizą naudoja kaip tam tikrus vartus, kad galėtų patekti į Vakarų šalių darbo rinką, o Lietuvą – kaip tranzito šalį. Nacionaliniame ir instituciniame lygyje vis dar vyrauja studentų „skirstymas“ į savus ir kitus, o tai daro įtaką nevienodoms sąlygoms užtikrinant studijų, socialinės paramos ar paslaugų prieinamumą (paskaitos dažnai vyksta atskirai nuo lietuvių studentų, menkos galimybės įsidarbinti, gauti visas sveikatos priežiūros paslaugas ar papildomą socialinę paramą atsitikus nelaimei, nors jie yra tie patys Lietuvos aukštųjų mokyklų studentai).

Lietuvos migracijos tyrimuose užsieniečiai studentai kaip tam tikra migrantų grupė iki šiol nėra plačiai tyrinėta. Šiame straipsnyje siekiama atlikto empirinio tyrimo pagrindu nustatyti, pirma, kaip studentai konceptualizuoja savo tarptautinę migracinę patirtį studijų užsienyje (Lietuvoje) metu ir, antra, kokie veiksniai daro įtaką tarptautinių studentų atskirties ir pažeidžiamumo būsenai ir kaip tai veikia jų identiteto formavimą ir pokyčius.

Migracija studijų tikslais ir identitetas: tyrimų apžvalga ir dominuojančios koncepcijos

Migracijos tyrimuose tarptautinių studentų tematika atsirado pakankamai neseniai, nes „migruojančių“ studentų procentas sudaro tik nedidelę migrantų dalį. Migracija studijų tikslais kaip tam tikra migracijos rūšis dažniausiai tyrinėjama protų nutekėjimo, protų pritraukimo ir / ar protų cirkuliacijos aspektu (Vertovec 2007; Kim 2009; Guth, Gill 2008; Taljūnaitė 2010; Gibson, McKenzie 2012; Altbach 2013; Singh, Krishna 2015; Giousmpasoglou, Koniordos 2017; Kone, Özden 2017). Tarptautiniai studentai, ir ypač absolventai, vaidina aiškų ir vis labiau pripažįstamą vaidmenį tarptautinės migracijos kontekste kaip neatskiriama (būsimų) aukštos kvalifikacijos migrantų dalis. Kitas svarbus migracijos studijų tikslais tyrimų aspektas – tai globalizacija, lemianti migruojančių žmonių srautų gausėjimą didėjant ekonomikos integracijai, bei lygiagrečiai vykstanti aukštojo mokslo internacionalizacija, kai studentų mobilumas tampa vienu pagrindinių aukštojo mokslo tarptautiškumo didinimo ir skatinimo veiksnių (Waters, Brooks 2011; de Witt 2011; Findlay ir kt. 2012; Teichler 2015; ir kt.) kartu ir kaip ekonominė vertė (van Vught, van der Wende, Westerheijden 2002; Altbach, Reisberg, Rumbley 2010).

Lietuvos migracijos tyrimuose kitataučių migrantų dalyvavimą švietimo sektoriuje ir darbo rinkoje, migracijos tendencijas ir politiką Lietuvoje nagrinėjo Karolis Žibas, Audra Sipavičienė ir kt. (Žibas 2012; Sipavičienė, Jeršovas, Radzevičius 2013), studijų tikslais atvykusių Indijos piliečių integracijos į

Lietuvos darbo rinką patirtis – Indrė Kirelienė, diskriminacijos ir neapykantos nusikaltimų kitataučių (tarp jų ir studentų) atžvilgiu apraiškas – Liutauras Labanauskas (Kirelienė 2020; Labanauskas 2020). Daugiau tyrimų galima rasti apie studijuoti į užsienį išvykstančius lietuvius, kai nagrinėjama grįžtamąją ir pakartotinę migraciją kaip sėkmingos migracijos rato išsipildymo pavyzdį (Žvalionytė, Jastramskis 2012), jaunimo emigruoti nuostatas (Ramanauskaitė, Vaišnys, Kairaitytė, Buivydas 2013; Antinienė, Lekavičienė 2018), grįžimo į Lietuvą patirtis ir nuostatas (Labanauskas 2013; Antanavičiūtė ir kt. 2018), kaip „protų nutekėjimo“ problematiką (Didžgalvytė, Pukelienė 2010; Kvedaraitė, Repečkienė, Glinskienė, Bakšys 2011; Ramanauskaitė, Vaišnys 2017) bei kultūrinės ir religinės tapatybės aspektus (Račiūnaitė-Paužuolienė 2020).

Migracija studijų tikslais išskirtinai būdinga jaunimo amžiaus grupei. Įprasti racionalaus pasirinkimo migracijos modeliai, kai teikiama pirmenybė ekonominiams kriterijams, studentų migracijoje atsispindi tik iš dalies – iš tikrųjų studentų migracija yra daugiau susijusi su naujos gyvenimiškos patirties, kokybiškesnio išsilavinimo siekiu ir žmogiškojo kapitalo sukauptimu ilgalaikėje perspektyvoje. Todėl tarptautinių studentų migracija ir mobilumas gali būti tyrinėjami ir kaip tam tikra jaunimo kultūra (Findlay ir kt. 2012; Cairns 2014, ir kt.). Nors tarptautinių studentų skaičius pasaulyje kasmet auga, migracija studijų tikslais išlieka prieinama tik nedideliame skaičiui „išrinktųjų“, todėl vertinant galimybes išvykti studijuoti į užsienį bei studentų migracinę patirtį ir atskirtį priimančioje šalyje, svarbus tampa socialinės klasės aspektas (Garneau 2007; Valentin 2015).

Sutelkiant dėmesį į jaunus migrantus, laikinai persikeliančius į kitą šalį studijuoti, svarbus tokių migracinių tyrimų aspektas tampa priklausymo (angl. *belonging*) ir identiteto konstravimas bei transformacija vietos, laiko, amžiaus, santykio ir ryšių perspektyvoje. Konceptualizuojant priklausymo ir identiteto / tapatybės sąvokas, abiem atvejais kalbama apie tikras ribas, apibrėžiančias skirtingumą, į(si)traukimą ir atskirtį. Priklausymas gali būti laikomas procesu, kurio metu asmuo tam tikru būdu jaučia tam tikrą asociacijos su grupe jausmą (per suvokimą apie tam tikro kolektyvo tikslus, struktūrą ar vertybes), ir tai leidžia paaiškinti asmeninės tapatybės ir kolektyvo santykį. Priklausymas nebūtinai reiškia tiesioginį „panašumą“, bet gali būti identifikuotas ir suprastas per solidarizaciją ar vertybinį dialogą, kultūrinį, kalbinį, lyties ar socialinės pozicijos bendrumą, taip pat saugumo jausmą ir į(si)traukimo praktiką, sietis su tuo, kas yra „už“ asmenybės ribų ir kas nepriklauso nuo paties asmens (vieta socialine ir geografinė prasme, todėl visada yra „suvietintas“) (Anthias 2013; Jones, Krzyżanowski 2008). O identitetas, kuris panašiai kaip ir priklausymas, yra daugiasluoksni ir sudėtinga kategorija, apima du galimus lyginamuosius santykius tarp žmonių – panašumus ir skirtumus (Jenkins 1996: 4), jo konstravimas yra „tai, kaip mes save apibrėžiame ir matome ir kaip kiti mus mato“ (Marginson 2014). Identitetas – ar

tai būtų suvokiamas individo lygmenyje (individo įgytas unikalus ir autentiškas savęs suvokimas), ar kolektyvinis (tam tikros žmonių grupės bendrumo suvokimas) – yra socialinės sąveikos rezultatas, kuris visuomet yra tam tikro susitarimo padarinys. Identitetas yra nuolat konstruojamas, priklausantis nuo konteksto ir situacijos, nėra pastovus ir nekintantis, santykinis, hibridinis ir dažnai formuojamas galios santykiuose (Castells 2006; Gupta, Ferguson 1992, ir kt.). Identitetas migracijos tyrimuose yra viena pagrindinių tyrimų ašių, nes migrantai dažnai susiduria su naujomis situacijomis ir nauja patirtimi, kai jiems reikia permąstyti ir keisti savo pasaulio supratimą ir ieškoti problemų, kurios iškyla kasdieniame jų gyvenime, tinkamų sprendimo būdų.

Migracijos studijų tikslais ir identiteto konstravimo santykių nagrinėjančius tyrimus galima suskirstyti pagal taikomas skirtingas teorines koncepcijas (transnacionalizmo, akultūracijos, socialinių tinklų ir pan.) ir veiksnius: migracijos proceso (išvykimo iš kilmės šalies ir gyvenimo svetur), kalbos ir tikslo šalies socialinio ir kultūrinio konteksto, socialinių ryšių kūrimo ir palaikymo įtaka identiteto konstravimui. Patirtis, įgyta gyvenant užsienyje, dramatiškai keičia tarptautinių studentų (ypač absolventų) asmeninę ir kultūrinę perspektyvą, nes jie tampa atviresni kultūriniais skirtumams, savarankiškesni ir didesni individualistai, siekdami savo svajonių, bei sugeba atsiriboti nuo nustatytų lyčių vaidmenų ir normų savo kilmės šalies kultūroje (Brown 2009; Hardy 2012; Leung 2017; Sondhi, King 2017). Kalbant apie rasę, rasinę tapatybę ir rasinę diskriminaciją, atlikti tyrimai rodo, kad tarptautinių studentų patirtis labai skiriasi priklausomai nuo nacionalinio konteksto, kuriame jie užauga. Tai daro įtaką padidėjusio konkurencingumo jausmui tarptautinius studentus priskiriant tam tikroms rasinėms kategorijoms ar kitaip skirstant ir segreguojant (Fincher 2011; Lewis 2013; Kwon, Hernandez, Moga 2019). Priešingai nei įprasta manyti, kad išvykę svetur tarptautiniai studentai praranda savo tautinį identitetą, kai kurių tyrimų rezultatai rodo sustiprėjusį nacionalinės tapatybės jausmą ir padidėjusį patriotizmą (Zhao 2020; Gu, Schweisfurth 2015). Tarptautiniai studentai priimančioje šalyje kuria hibridizuotą tapatybę, kuri arba mažina, arba sustiprina jų etninę tapatybę. Jana Simonis pabrėžia perėjimo ir benamystės jausmą, atsirandantį formuojant hibridizuotą tapatybę, tačiau tuo pačiu hibridizuotos tapatybės gali veikti kaip tiltai tarp skirtingų kultūrų ir skatinti dialogą (Simonis 2012: 54). Ne gimtoji, o dažniausiai anglų kalba, vartojama akademinėje, profesinėje ir socialinėje aplinkoje gyvenant ir studijuojant užsienyje, yra vienas pagrindinių veiksnių, darančių įtaką tarptautinių studentų patirčiai ir identiteto konstravimui (Halic, Greenberg, Paulus 2009; Ortaçtepe 2012). Tarpkultūrinė patirtis, kalbos mokėjimas ir santykiai su vietos gyventojais taip pat daro didžiulę įtaką kultūrinio identiteto suvokimui, tačiau „studentų į save orientuoto ir kitų priskirto identiteto nesutapimas gali turėti neigiamą įtaką ir paskatinti juos laikytis savo tautinės ir etninės

tapatybės, ypač kai jie jaučiasi diskriminuojami ar priimančiosios visuomenės atstumti“ (Maeder-Qian 2018: 585). Tarptautinių studentų identiteto konstravimas priklauso nuo socialinės sąveikos ir nuolat kinta (Pham, Saltmarsh 2013: 139). Terra Gargano transnacionalinės socialinės erdvės teoriją pritaikė tarptautinio studentų ir socialinių tinklų analizei judumo kontekste, siekdama iširti, kaip universiteto studentai konstruoja transmigrantinį identitetą dėl socialinės aplinkos, vietovės ir kultūros įtakos (Gargano 2009). Kiti tyrėjai daugiausia dėmesio skiria iššūkiams, su kuriais susiduria tarptautiniai studentai, ir skirtingiems socialinės patirties aspektams: socialiniam tinklui kaip bendruomeninei veiklai (Huang 2008; Montgomery, McDowell 2009), socialinės patirties įtakai studentų pasiekimams (Glass 2012), socialinės sąveikos modeliams (Brown 2009; Rose-Redwood, Rose-Redwood 2013) ir iššūkiams, su kuriais susiduria studentai savo socialiniame gyvenime (Lacina 2002; Le, LaCost, Wismer 2016).

Dažnai tiek tyrėjai, tiek patys universitetai ar priimančių šalių visuomenės ir žiniasklaida klasifikuoja atvykusius studentus iš kitų šalių tarsi jie būtų vienalytė grupė, t. y. „tarptautiniai studentai“. Iš tikrųjų migracinės patirtys ir iššūkiai, su kuriais studentai susiduria atvykę studijuoti į kitą šalį, kultūrinė ir akademinė patirtis dažniausiai būna labai skirtinga priklausomai nuo kilmės šalies ir atvykimo šalies konteksto. Tačiau „<...> jų visų bendras bruožas yra tas kitoniškumo jausmas atvykus į svečią šalį“ (Lausch, Teman, Perry 2017: 910). Tarptautinio studento „kitoniškumas“ yra socialiai sukonstruotas, paprastai kaip priešinga Vakarų universitetų studentų kategorijai. „Socialiniai ir kultūriniai skirtumai, kurie identifikuoja „Kitą“ (*Other*) (šiuo atveju tarptautinį studentą. – *aut.*), dažniausiai turi neigiamą potekstę arba kaip tam tikrą trūkumą ir kaip potencialiai keliantys riziką vakarietiškomis universiteto tradicijoms“ (Doherty, Singh 2005: 54). Vis dėlto nors įvairių tautybių tarptautiniai studentai paprastai turi gerokai geresnius kalbos įgūdžius ir išsilavinimą, jie patiria panašius integracijos sunkumus, kaip ir kiti migrantai, tarp jų – rasizmą ir marginalizaciją (Riaño, van Mol, Raghuram 2018: 288). Visuomenės požiūris į imigrantus ir atvykėlius priklauso ir nuo istorinių aplinkybių. Ilgą migracijos istoriją turinčių šalių gyventojai yra labiau linkę priimti kultūrinę įvairovę (Berry 2005: 700), tačiau kai kurios šalys yra „linkusios mažinti kultūrinę įvairovę ir siekia kultūriniais aspektais išsiskiriančių visuomenės narių segregacijos ir marginalizacijos“ (Berry 2005: 703). „Dėl gerokai mažesnės ir ribotos socialinės paramos tarptautiniams studentams, gerokai didesnių neatitikimų lūkesčiams ir labiau naudojant mažiau veikiančias atskirties įveikimo strategijas, tarptautiniai studentai yra daugiau pažeidžiamose situacijose nei vietiniai studentai“ (Khawaja, Dempsey 2008: 42).

Apibendrinami galime daryti išvadą, jog atliktų tyrimų rezultatai rodo, kad studentų identiteto pokyčiams studijų užsienyje metu įtakos turi ne tik individuali migracinė patirtis, tarpkultūrinė patirtis, socialiniai ryšiai, tačiau ir

išoriniai veiksniai, tokie kaip šalies migracijos politika, socialinė aplinka ir visuomenės požiūris.

Tyrimo metodika

Šiame straipsnyje pristatomi tyrimo, kurio pagrindas – pusiau struktūruoti interviu, atlikti 2020–2021 akademinių metų laikotarpiu Lietuvoje, rezultatų analizė. Tyrimui pasirinkti tarptautiniai studentai (-ės), studijuojantys nuolatinėse studijose arba baigę studijas Lietuvos aukštosiose mokyklose, atvykę iš ne ES šalių. Formuojant pirminę tiriamųjų imtį buvo atsižvelgta į šiuos kriterijus ir veiksnius: migracijos laikotarpis (3 ir daugiau metų gyvenimo Lietuvoje), studento ir absolvento statusas, etnis ir regioninis pasiskirstymas pagal kilmės šalį (posovietinio bloko, Pietryčių Azijos ir Vakarų Afrikos regionų šalys), teritorinis pasiskirstymas pagal aukštąsias mokyklas (Vilnius ir Kaunas). Siekta, kad imtis kuo labiau atitiktų natūralius studentų populiacijos požymius ir užtikrintų kuo didesnę požiūrių ir patirčių įvairovę. Tyrime nedalyvavo trumpalaikėse mainų programose (iki vienerių metų) dalyvaujantys studentai, kurių dauguma yra ES šalių piliečiai, taip pat ES šalių piliečiai, studijuojantys nuolatinėse studijose, kurių Lietuvoje nėra daug. Ateityje į tyrimą planuojama įtraukti ir ES piliečius. Straipsnyje pristatomame tyrime naudojami interviu, kuriuose dalyvavo septyniolika tiriamųjų, rezultatai. Tyrimo dalyviai buvo pasirinkti iš skirtingų šalių (Gruzija – 3, Baltarusija – 2, Ukraina – 1, Azerbaidžanas – 3, Indija – 4, Kinija – 1, Kamerūnas – 3), įvairių studijų kryptių (socialiniai, technologiniai mokslai) ir pakopų (bakalaurai – 6, studijuojantys paskutiniame studijų kurse, magistrantai – 4, įgiję bakalauro laipsnį Lietuvoje arba kitoje ne kilmės šalyje, doktorantai – 3, visi trys įgiję magistro laipsnį Lietuvoje) bei absolventai, likę po studijų gyventi ir dirbti Lietuvoje (4). Iš jų 4 studijuoja kolegijose, kiti – Lietuvos universitetuose. Amžiaus kategorija – nuo 24 iki 32 metų, pasiskirstymas pagal lytį – 7 moterys ir 10 vyrų. Tiriamųjų atranka vykdyta „sniego gniūžtės“ principu: pradžioje buvo pasirinkti minėtų grupių atstovai, kuriuos rekomendavo Lietuvos aukštųjų mokyklų Tarptautinių ryšių darbuotojai, vėliau šie nurodė kitų studentų kontaktus (iš viso 13 iš 17). Keturi tiriamieji iš universiteto, kuriame dirba ir studijuoja tyrėja, pasirinkti atsitiktiniu būdu iš sąrašo, kurį rekomendavo kiti universiteto darbuotojai.

Kiekvienas interviu tęsėsi nuo 1 iki 1,5 valandos. Keletas interviu vyko tyrėjo darbo vietoje (universiteto patalpose Kaune ir Vilniuje, N=5), viešojoje erdvėje (Martyno Mažvydo bibliotekoje, Vilniuje, N=1), tačiau daugiausia dėl šalyje paskelbto karantino ir gyvo kontakto apribojimų, buvo vykdomi nuotoliniu būdu (ZOOM platformoje, N=11). Interviu vyko keliomis kalbomis – lietuvių (1), rusų (2) ir anglų (14) kalba, atsižvelgiant į tiriamojo pageidavimą bendrauti ta kalba,

kuria lengviau reikšti mintis. Interviu buvo struktūriškai suskirstytas į dvi dalis: pirmiausia buvo išklausa trumpa gyvenimo istorija, leidžianti surinkti pagrindinius faktus apie informanto gyvenimo patirtį iki atvykimo į Lietuvą, antroje dalyje buvo pateikti pusiau struktūruoto interviu klausimai, suskirstyti pagal atskiras temas – motyvai ir priežastys pasirenkant Lietuvą kaip studijų šalį bei patirtis studijų metu, socialiniai ryšiai ir tinklaveikla studijų metu, santykis su kilmės šalimi ir Lietuva, asmeniniai ir identiteto pokyčiai.

Interviu metu surinktiems duomenims papildyti ir bendram migracijos studijų tikslais šalyje kontekstui suprasti tyrimo metu taip pat panaudoti neformalūs pokalbiai ir individualūs susitikimai su tiriamaisiais ne universitetinėje aplinkoje, pokalbiai su ekspertais ir dėstytojais, dirbančiais su tarptautiniais studentais, taip pat tyrėjos asmeninė darbinė patirtis (tyrėja dirba universiteto tarptautinių ryšių skyriuje). Atliekant empirinį tyrimą vadovautasi pagrindiniais socialiniuose tyrimuose išskiriamais etiniais principais. Siekiant užtikrinti tiriamųjų anonimiškumą, tyrime dalyvavusiems studentams suteikti pseudonimai (vardo pirma raidė) nurodant tik kilmės šalį ir lytį, interviu vyko tik gavus tyrimo dalyvių sutikimą. Tyrėja susitikimų ir interviu metu pristatė ir savo patirtį, ir profesinį ryšį su tarptautiniais studentais. Ilgametė profesinė patirtis aukštojo mokslo tarptautiškumo srityje (daugiau nei 15 metų) leido greičiau rasti ryšį su tiriamaisiais, suprasti bendrą tarptautinių studentų situacijos Lietuvoje kontekstą ir vykstančius pokyčius laiko perspektyvoje.

Tarptautinių studentų patirtys studijų Lietuvoje metu kaip identiteto konstravimui darantys įtaką veiksniai

Pagrindiniai iššūkiai, su kuriais susiduria tarptautiniai studentai Lietuvoje, yra panašūs kaip ir kitose šalyse bei būdingi apskritai ir kitoms migrantų grupėms. Tai kalbos barjeras ir kultūriniai skirtumai, naujų socialinių ryšių užmezgimas ir palaikymas, emociniai išgyvenimai ir stresas, priklausymo neapibrėžtumas (angl. *uncertainty of belonging*), „kitoniškumo“ jausmas ir tam tikrais atvejais – diskriminacija. Tačiau bendras šalies kultūrinis ir socialinis bei akademinis kontekstas suteikia tyrimui specifiškumo ir leidžia daryti tiek apibendrintas išvadas, tiek atspindinčias išskirtinai tarptautinių studentų patirtis studijų ir gyvenimo Lietuvoje metu.

Atsakomybė ir dviguba „našta“

Vienas pagrindinių skirtumų palyginti su kitais migrantais yra tas, kad tarptautiniai studentai per migracinę patirtį susiduria su dviguba „našta“ bei atsakomybe, nes yra tam tikra prasme susaistyti papildomų įsipareigojimų ir suvaržymų. Pirma, visi tiriamieji įvardijo tikslą, dėl kurio atvyko į Lietuvą, – studijuoti ir

įgyti „vakarietišką“ (europinį) išsilavinimą. Įsipareigojimas siekti tikslo studentams sukelia įtampą, nes „jeigu nepasisėks, tuomet bus prarastas laikas veltui“ (E., mot., Ukraina), t. y. prarasta galimybė gauti norimą išsilavinimą bei sumažės galimybių ateityje. Antra, tikslo siekimas tiesiogiai susijęs su įsipareigojimais savo šeimai ir jų lūkesčių pateisinimu:

Būdama čia, visada jaučiu įtampą, kad aš turiu pateisinti jų (t. y. šeimos, artimųjų) lūkesčius. Juk jie visi galvoja, kad jeigu aš čia atvykau ir mokausi, tai buvo „super geras“ pasirinkimas (S., mot., Sakartvelas).

Jeigu tu esi užsienyje, nesvarbu, kad dar studijuoji, ir jeigu dar dirbi, visi gimtinėje mano, kad tu jau gali jiems padėti finansiškai <...>, kartais skambina, prašo nupirkti žemės plotą (juokiasi. – *Aut.*). Tai yra normalu, Afrikoje ir ypač Kamerūne, visi taip galvoja. Jeigu jie padėjo tau susimokėti už studijas, dabar tu turi jiems padėti <...>. Suprantama, tai kelia stresą (M., mot., Kamerūnas).

Migraciją studijų tikslais galima laikyti individualia patirtimi – studijų užsienyje pasirinkimas ir motyvacija yra svarbus elementas asmenybės, identiteto formavimuisi ir platesnėms asmens ateities ir įsidarbinamumo perspektyvoms. Tačiau daugumoje atvejų sprendimas išvykti studijuoti į užsienį būna „kolektyvinis“. Nors interviu metu keletas studentų pabrėžė, kad tai buvo jų asmeninis pasirinkimas („...nors dauguma indų renkasi studijas Vakarų Europoje, daugiausia Jungtinėje Karalystėje, aš pasirinkau Rytų Europą, nes nieko apie ją nežinojau ir norėjau sužinoti daugiau <...>, tėvai nelabai tam pritarė“ (S., vyr. Indija)), tačiau daugumoje atvejų šeimos ir giminės, draugų nuomonė ir palaikymas turėjo didesnę ir tiesioginę įtaką sprendimui išvykti ir pasirinkti Lietuvą ir / ar konkrečią aukštąją mokyklą Lietuvoje. Dažniausiai artimieji ir draugai, remdamiesi savo patirtimi ir / ar nuomone, patarinėja renkantis studijų šalį, ypač ryški tėvų nuomonės įtaka rinktis Lietuvą studentams iš buvusių posovietinių šalių dėl istorinių ryšių ir ankstesnės tėvų ar giminaičių patirties ir teigiamos nuomonės apie Lietuvą ar „Pribaltikos“ respublikas. Kita vertus, išvykimas į Lietuvą studijuoti tampa visos šeimos lūkesčiu ar norma tam tikram „teisingam pasirinkimui“:

Tėvus, turbūt kaip ir kitiems tėvams *būna*, nudžiugino toks mano sprendimas, nes Lietuva turi gerą įvaizdį mūsų šalyje, kaip ir geri atsiliepimai, yra ir antras dalykas – Lietuva yra Europos Sąjungos šalis, todėl nuvykti ten studijuoti yra turbūt viena iš tų gerų alternatyvų ateičiai, kurią galėtų turėti studentas (G., vyr., Sakartvelas).

Tiesą sakant, tai aš galėčiau pavadinti savo istoriją atsitiktinumu, nes viskas prasidėjo nuo to, kad mano tėvas turėjo verslo reikalų su keliomis Lietuvos įmonėmis. <...> Tada mano tėvas grįžo ir nusprendė, kad geriau man mokytis Lietuvoje nei privačiame Azerbaidžano universitete. Būsiu sąžiningas, mano pirmoji reakcija buvo neigiama ir pasakiau, kad niekur nenoriu važiuoti (K., vyr., Azerbaidžanas).

Pasirinkimas ir sprendimas išvykti studijuoti į užsienį (tiek individualus, tiek kolektyvinis) atspindi ir bendrą tendenciją – Vakarų šalių aukštojo mokslo ideologizavimą kaip kokybiškesnio, vertingesnio ir daugiau galimybių suteikiančio ateityje.

Atsakomybė kaip vienas iš veiksnių, darančių įtaką tarptautinių studentų identiteto konstravimui, dažnai studentų suvokiama kaip *atsakomybė ir lojalumas savo kilmės šaliai ir priimančiai šaliai* – Lietuvai. Atsakomybė už teigiamą atstovavimą savo šaliai ir kultūrai atvykimo šalyje atspindi tam tikrą savireguliacinę įsipareigojimą išsaugoti ir parodyti savo šalies kultūrinį identitetą savo pavyzdžiu. „Tarptautinių studentų tarpkultūrinę atsakomybę galima suskirstyti į keturias pagrindines kategorijas: atsakomybė atstovauti kilmės šalies kultūrai, atsakomybė gerbti priimančios šalies kultūrą, atsakomybė susipažinti su priimančios šalies kultūra ir atsakomybė įsiliesti į priimančios šalies kultūrą“ (Tran, Vu 2017: 283).

<...> kaip sakiau, mūsų pirmoji pareiga buvo studijos. Bet po studijų, kaip azerbaidžaniečiai, mes privalėjome atstovauti savo šaliai <...>. Privalome informuoti kolegas, draugus, vietinius gyventojus ar užsieniečius apie Azerbaidžaną (S., vyr., Azerbaidžanas).

Šis studentas viso interviu metu akcentavo priklausymo savo šaliai – Azerbaidžanui – svarbumą, dažnai vartodamas atsakymuose „mes, azerbaidžaniečiai“, „tai yra mūsų kraujyje“, „tai yra mūsų azerbaidžanietiškas charakteris“. Tai galima pagrįsti labai ryškiu ir stipriu istoriškai susiformavusiu Kaukazo šalių etniniu / kultūriniu identitetu bei daryti prielaidą, kad jis būnant svetur tik dar labiau sustiprėja. Didžiavimasis savo etnine tapatybe bei kultūra ir kartu gebėjimas būti lanksčiam bei noras priimti kitą kultūrą, atitikti norminius priimtino elgesio lūkesčius įvairiuose nacionaliniuose kontekstuose dominavo tyrime dalyvavusių studentų(čių) pasisakymuose. Studento iš Kamerūno atveju pozicionavimo ir atsakomybės ribos išsiplečia dar labiau ir apsiriboja ne vien kilmės šalimi, bet visu Afrikos žemynu:

Visada jaučiuosi, kad būdamas čia, Lietuvoje, atstovauju savo šaliai Kamerūnui ir net visai Afrikai, todėl, kad ir kokį sprendimą priimčiau, nežiūriu į tai kaip į faktą ar pareigą, bet daugiau dėl savęs paties <...>. Jei kada nors susitiksiu su kuo nors, pavyzdžiui, lietuviu, noriu tam žmogui sudaryti gerą įspūdį apie kamerūniečius, o kad neatsitiktų taip, jog kitą kartą tas žmogus sutikęs kamerūnietį pasakytų: „o o o, kamerūniečiai, afrikiečiai, nemėgstu kalbėtis su šiais žmonėmis, nes N (vardas. – *Aut.*), kurį sutikau ir kalbėjau pirmą kartą, nebuvo geras žmogus. Taigi iš visų jėgų stengiuosi būti savo šalies ir visos Afrikos veidas ir lietuviams, ir kitų tautybių žmonėms... (N., vyr., Kamerūnas).

Tarptautinių studentų kaip „globalių / pasaulio piliečių“ identiteto konstravimas dažnai minimas ir kitų teorinėje dalyje paminėtų tyrėjų darbuose (Koehne

2005; Prazeres 2013). Šio tyrimo dalyviai(-ės), kurie daugiau akcentavo pagarbą priimančiai šaliai ir vietos kultūrai, prisistatė daugiau kaip „pasaulio piliečiai“, atviri kultūroms:

Visų pirma esu labai dėkinga šiai šaliai, nes ji mane labai šiltai priėmė. <...> Manau, kad aš visada buvau, hm, kažkur „tarp“, taip, aš visada mylėjau Gruziją, bet tuo pačiu aš visada labai gerbiau visus, visas kitas šalis, visas kitas tautybes, nes aš tikrai tikiu, kad nėra blogų tautybių ar šalių. <...> aš save įvardinčiau kosmopolite, bet tai apima ir tai, kad esu savo šalies patriotė. Taigi jaučiuosi viso pasaulio žmogumi, bet, žinoma, visų pirma Gruzijos, paskui Lietuvos ir viso pasaulio pilietė (L., mot., Sakartvelas).

<...> aš myliu Lietuvą, aš myliu Sakartvelą ir aš noriu kažkaip šias dvi šalis „sujungti“. Aš manau, kad aš galiu būti tikrai ambasadorė, kuri myli abi šalis ir tuo pačiu gali abiem joms atstovauti (S., mot., Sakartvelas).

Savęs kaip tarpininko tarp dviejų šalių / kultūrų pristatymas iš transnacionalizmo perspektyvos gali būti vertinamas kaip transmigrantiško identiteto konstravimo pavyzdys. Transmigrantams, gyvenantiems transnacionaliniame socialiniame lauke, daro įtaką „socialinių lūkesčių, kultūrinių vertybių ir žmonių sąveikos modelių rinkinys, suformuotas daugiau nei vienos socialinės, ekonominės ir politinės sistemos“ (Levitt, Glick Schiller 2004: 1011).

Iššūkiai ir sunkumai, darantys įtaką tarptautinių studentų atskirčiai ir pažeidžiamumui

Kaip rodo ir pasauliniai tyrimai, kalbos barjeras dažniausiai minimas kaip vienas svarbiausių iššūkių tarptautinio studento gyvenime. Anglų kalba kaip pagrindinė mokymosi ir bendravimo kalba yra tik laikinas sprendimas, vietinės kalbos (šiuo atveju – lietuvių) mokėjimas – būtina sąlyga didesnei integracijai, o gimtoji kalba lieka „antrame plane“. Lietuvos atveju išimtis yra rusakalbiai studentai, kuriems bendrauti su aplinka lengviau dėl vis dar gana didelės galimybės Lietuvoje susikalbėti rusiškai. Tai akcentavo visi tyrime dalyvavę studentai iš Gruzijos, Ukrainos, Baltarusijos ir Azerbaidžano – rusų kalbą dažniau vartoja bendraudami su vyresniais žmonėmis, o anglų kalbą – su bendraamžiais. Kalbos barjerą (lietuvių kalbos nemokėjimą ir komunikacijos su lietuviais sklandžia anglų kalba stygių), kaip vieną pagrindinių problemų, užkertančių kelią tarptautiniams studentams integruotis į darbo rinką Lietuvoje, savo tyrime patvirtina ir Kirelienė, tyrinėjanti Indijos piliečių, atvykusių studijų tikslais, integracijos į Lietuvos darbo rinką patirtis (Kirelienė 2020). Kalbiniai iššūkiai yra dvejopi: pirma, vietinės kalbos nemokėjimas labai riboja bendravimą su aplinka (su vietiniais, tiek studentais universitete, tiek kitoje kasdieninėje

aplinkoje – parduotuvėje ar su buto šeimininku), integraciją į vietos visuomenę, ateities planus likti ir įsidarbinti:

<...> be vietinės kalbos mokėjimo tai praktiškai neįmanoma gauti normalaus darbo čia, todėl aš dabar mokausi lietuvių kalbos, nes planuoju čia likti (T., mot., Indija).

Mokausi lietuvių kalbos, nes turiu vaikiną lietuvį ir man sudėtinga bendrauti su jo draugais, šeima, nors jie ir kalba angliškai, bet matau, kad vis tiek ne toks artimas bendravimas. Mokausi ir dėl to, kad tapčiau Lietuvos visuomenės dalimi (H., mot., Kinija).

Antra, akademinė kalba dažniausiai yra anglų, kuri nėra gimtoji tiek studentui, tiek universiteto bendruomenei (dėstytojams, aptarnaujančiam personalui). Tai sukelia įtampą studijų metu, nes sunku mokytis, susikalbėti, išreikšti mintis (kai kurie studentai nerimauja dėl savo nepakankamų anglų kalbos žinių), kartais dėstytojų anglų kalbos lygis nepakankamas gerai išdėstyti dalyką. 2018 m. atliktos užsienio studentų, atvykusių studijuoti į Lietuvą, apklausos duomenimis Lietuvos aukštųjų mokyklų dėstytojų užsienio kalbos kompetencijų lygį kaip labai gerą ir gerą įvertino tik 16 proc. apklaustųjų (*Užsienio studentų...* 2018: 29).

„Individo lygmens faktoriai (kalbos ir kultūriniai barjerai) yra svarbūs, bet išorinės aplinkos faktoriai (vietinė kultūrinė aplinka ir priėmimas) yra svarbesni ir turi didesnę įtaką (gerą ir blogą) tarptautinių studentų patirčiai“ (Leong 2015: 459). Vietinės kultūrinės aplinkos įtaka ir visuomenės atvirumas kitatautiems (universiteto ir vietos bendruomenės / šalies visuomenės) – svarbūs integracijos komponentai. Vietos kultūros nesupratimas, neigiamas vietinių požiūris arba abejingumas turi įtakos tiek išorinės atskirties, tiek vadinamosios savisegregacijos pasireiškimui. Du trečdaliai tyrime dalyvavusių studentų įvardijo, kad Lietuvos kultūros ir paveldo pažinimas turi teigiamą įtaką jų „prisirišimo“ prie priimančios šalies jausmo lygiui. „Kai pradėjau dirbti mokykloje su vaikais, ėmiau daugiau domėtis Lietuvos istorija, lietuvių kultūra ir dabar man sekasi lengviau suprasti aplinkinių nuotaikas, elgesį, kodėl lietuviai „nesišypso“ ir garbiai nesijuokia“ (M., mot., Kamerūnas).

Lygindamiesi su vietiniais, tiriamieji labiau akcentuoja ir ieško panašumų nei skirtumų:

Mes labai panašūs su lietuviais, ta pati istorija, tik kalbame kitomis kalbomis. Aš skirtumų didelių nematau, jaučiuosi kaip tarp savų, baltarusių (M., vyr., Baltarusija);

Gruzinai galvoja širdimi, o lietuviai – daugiau protu, bet šiaip tai mes labai panašūs (S., mot., Sakartvelas);

Kinai yra jautresni, laimingesni nei lietuviai, bet šiaip mes irgi tokie santūrūs kaip ir lietuviai (H., mot., Kinija);

Jaunimas visur vienodas – ar tai Afrikoje, ar Lietuvoje, jie naudojami socialiniais tinklais, domisi populiariaja kultūra (dažniausiai vakarietiška) (N., vyr., Kamerūnas).

Lietuvos universitetuose galima pastebti tendenciją, kad tos pačios rasės, tautybės, regiono studentai linkę grupuotis į atitinkamas grupes tiek universiteto aplinkoje, bendrabutyje ar paprasčiausiai pokalbių grupėse. Tos pačios etninės grupės ar tautybės bendraamžių asociacijos modeliai paprastai susiformuoja dėl kelių priežasčių. Pirma, jeigu universitete išsiskiria arba ima dominuoti kuri nors etninė užsieniečių grupė, studijuojanti tame pačiame universitete, fakultete ar studijų programoje, arba yra atvykę grupėmis tų pačių tarpininkų (agentų) padedami: Indijos piliečiai, studijuojantys Lietuvoje inžinerinėse studijose, Kinijos – filologijos ir menų studijose, Izraelio – medicinos studijose. Antra priežastis – dėl bendros vartojamos kalbos ir istorinio kultūrinio identiteto, pavyzdžiui, rusų kalba ir bendra istorinė kultūrinė patirtis suveda kartu posovietinių šalių, tokių kaip Baltarusija, Ukraina, Gruzija, Azerbaidžanas ar Kazachstanas, studentus, nors pagal etninę priklausomybę, religiją jie yra skirtingi. Ir trečia – vietiniai studentai taip pat laikosi kartu atskirai nuo atvykusių užsieniečių.

Kai atvykau čia studijuoti, daugiausia bendravau su kitais indais studentais – mano universitete jų labai daug. Bet kadangi Indija labai didelė, daug skirtingų regionų ir vietinių kalbų, tai aš daugiausia bendravau su atvykusiais iš Keralos provincijos. Bet po to, kai ištekėjau, mes abu su vyru (indu) šiek tiek atsiribojome nuo studentiškos aplinkos, dabar studijuojant doktorantūroje daugiau bendraujame su vietiniais, lietuviais (T., mot., Indija).

Taip, dauguma baltarusių ir ukrainiečių bendrauja tarpusavyje, tai kaip mini rusakalbių studentų „diaspora“ Lietuvoje (M., vyr., Baltarusija).

<...> dabar jie (indai. – *Aut.*) pasiskirsto pagal Indijos regioną, religiją, dažnai ir pagal kastas. Indų studentų grupės yra labai skirtingos. Ir jie kovoja tarpusavyje. Jie net nekalba tarpusavyje, patikėk, kartais net nesižvalgo (V., vyr., Indija).

<...> retai tenka bendrauti su lietuviais studentais mano universitete, nes jie mokosi kitose, ne užsieniečių studentų, grupėse; bendrabutyje taip pat gyvename tik tarp kitų užsieniečių, lietuviai dažniausiai gyvena vietiniams skirtame bendrabutyje (M., mot., Kamerūnas).

Visi dalyviai nurodė, kad artimiausią draugų grupę sudaro daugiausia tautiečiai bei kiti tarptautiniai studentai, kaip ir jie atvykę iš kitų šalių studijuoti Lietuvos aukštosiose mokyklose. Su vietiniais kontaktą palaikė tik tie, kurie geba bendrauti lietuviškai arba turi profesinių ryšių su vietiniais lietuviais. Kultūriniai skirtumai būnant tarptautinėje studentų bendruomenėje didelių iššūkių atvykusiems nesukelia, nes jie visi iš skirtingų šalių. Tokia tarptautinių

studentų solidarizacija tarpusavyje, priklausymas mišriai multikultūrinei grupei padeda susidoroti su iššūkiais ir iš dalies su atskirtimi, tačiau dėl to nesumažėja pažeidžiamumo (tiek socialinio, tiek emocinio) rizika. Atvykusių iš įvairių pasaulio šalių ir skirtingų kultūrų tam tikri etninės ir kultūrinės tapatybės aspektai neatitinka arba prieštarauja Lietuvoje priimtino elgesio normoms asmeniniuose ar profesiniuose santykiuose. Šiems studentams jų naujos tapatybės projektavimas dažniau nukreiptas į tam tikrą „prisitaikymą“ prie aplinkos, kad kuo mažiau jaustis pažeidžiamam. Nerimas, baimė ir vienišumas atvykus į naują šalį (ypač pradžioje) – jausmai, kuriuos patiria tarptautiniai studentai, atsidūrę toli nuo įprastos socialinės ir kultūrinės aplinkos. Nors tyrimo dalyvių pasakojimuose emociniai iššūkiai įvardijami kaip labiau „antraplaniai“, tačiau ne mažiau svarbūs.

Priklausymas: tarptautinio studento tapatybė ir „kitoniškumas“

Tarptautinių studentų integracijos klausimas dažniausiai keliamas tik universiteto lygmenyje, taikomos įvairios integraciją gerinančios priemonės, tokios kaip mentorystė, konsultavimas, parama ir vienodų sąlygų užtikrinimas, tačiau labai dažnai universiteto aplinka taip ir nesukuria bendrystės ar priklausymo jausmo. Lietuvos aukštosiose mokyklose vis dar egzistuoja tokios praktikos, kai tarptautiniai studentai tam tikru atžvilgiu „išskiriami“: atskiros grupės paskaitų metu, atskirai organizuojamas užsieniečių apgyvendinimas (14 iš 18 tiriamųjų nurodė, kad atvykus į Lietuvą buvo apgyvendinti universiteto bendrabučiuose, kuriuose gyveno tik užsieniečiai), informacijos prieinamumas anglų kalba užtikrinamas tik studijų klausimais, dažnai studentai pasigenda aktualių universiteto naujienų, kurias gauna vietiniai studentai, tarptautiniai studentai mažai dalyvauja bendrose universiteto veiklose ar studentų savivaldoje. Tyrimo metu kalbantis su kelių Lietuvos universitetų studentų atstovybių atstovais, šie pripažino, kad užsieniečių studentų atstovavimas savivaldoje nėra visapusiškai užtikrintas. Užsieniečiai absolventai dažniausiai įtraukiami į *alumni* veiklas ir iniciatyvas. Integracijos į universiteto bendruomenę lygmuo svarbus ir „tarptautinio studento“ identiteto, kuris suvokiamas tiek individualiame, tiek kolektyviniame lygmenyje, formavimui. Tiriamieji įvardijo tai kaip priklausymą tarptautinių studentų bendruomenei ar tinklui:

Tarptautinis studentas – tai jaunas žmogus, atvykęs iš savo šalies ir studijuojantis kartu su kitais studentais, kurie taip pat atvyko iš kitų šalių, kitų miestų, iš skirtingų žemynų. <..> Nors jie visi yra iš skirtingų kultūrų, kalba skirtingomis kalbomis, bet kartu visi jie turi vieną bendrą kalbą, bendrą biblioteką, bendrą virtuvę, studijuoja ir gyvena kartu, dalijasi vieni su kitais patirtimi ir kultūra (S., vyr., Azerbaidžanas).

Kalbant apie studentą apskritai – tai pirmiausia yra studentas, o po to bendruomenė, kuriai jis priklauso. Tuo tarpu tarptautinis studentas – pirmiausia asocijuojasi su tarptautine bendruomene ir tik po to kaip studentas. <...> aš esu Lietuvos studentas baltarusis, o ne baltarusis studentas Lietuvoje (M., vyr., Baltarusija).

Tiriamieji bando išskirti tam tikrus tarptautinių studentų skiriamuosius bruožus lygindami su vietiniais studentais arba trumpalaikių mainų, dažniausiai „Erasmus“, studentais. Kaip teigia tyrimo dalyviai, vietiniai ar mainuose dalyvaujantys studentai stipriai skiriasi nuo tų, kurie palieka savo šalį ir persikelia į kitą siekdami įgyti visą išsilavinimą. Ir pagrindinis skirtumas, anot jų, yra atvykimo „tikslas“ ir „apribojimai“ studentams iš trečiųjų šalių:

Norėčiau pradėti nuo „Erasmus“ ir tarptautinių studentų atskyrimo, nes manau, yra didžiulis skirtumas. Kai įstojau mokytis Lietuvoje, iš karto pajaučiau, kad esame kitokie nei jie. <...> turėjome skirtingus lūkesčius ir požiūrį į studijas ir į tai, ką veikiame Lietuvoje. <...> visada jautėmės taip, kad negalime sau leisti visko, ką „Erasmus“ ar vietiniai studentai gali, o ypač prasižengti, nes visada grėsė rizika prarasti migracinius leidimus čia gyventi ar net deportacija. <...> mums negalima pažeisti taisyklių, negalima blogai mokytis, negalima blogai elgtis, nes bus didelė gėda (K., vyr., Azerbaidžanas).

Lyginant tarptautinius studentus ir vietinius studentus iš Lietuvos, yra didžiulis skirtumas, visų pirma dėl kai kurių apribojimų <...>, ypač pirmaisiais metais, kai jie negali dirbti atvykę su studijų viza ar pan. Užsieniečiams sunku prisitaikyti prie aplinkos, slegia finansiniai rūpesčiai. Antra, <...> dauguma tarptautinių studentų nori mokytis, stengiasi, kad jiems pasisektų, kad galėtų padėti savo šeimai sugrįžę namo. Trečia, tai, kaip su tarptautiniu studentu gali būti elgiamasi, koks visuomenės požiūris, ypač jeigu esi kitos rasės, skiriasi nuo to, kaip elgiamasi su lietuviais studentais... (E., vyr., Kamerūnas).

Kitas svarbus „tarptautinio studento“ tapatybės bruožas, išskiriantis iš bendros studentų grupės yra „kitoniškumas“, kuris dažniau turi neigiamą potekstę – kaip „nepriklausymą“ vietinei universiteto bendruomenei ar visuomenei plačiąja prasme. Tai iliustruoja studentės iš Sakartvelo pasakymas: „tai ne Gruzija, tai ne mano šalis. Nors aš jaučiuosi 90 % integravusi, nes kalbu lietuviškai, bet aš nesu ir nebūsiu lietuvė, tai faktas. Aš visada būsiu svetimtautė“ (S., mot., Sakartvelas). Indės studentės patirtis atvykus į Lietuvą buvo sudėtingesnė, vadinamasis „persilaužimas“ įvyko tik po dvejų metų, kai tiriamoji buvo priimta į doktorantūros studijas ir galutinai apsisprendė po studijų pasilikti Lietuvoje:

Pirmaisiais metais, kai atvykau čia, į Kauną, bijojau išeiti iš bendrabučio kambario, parduotuvėje nepakeldavau akių, nes man atrodė, kad visi į mane žiūri kaip į kažkokią kitokią ir aš pati jaučiausi „svetima“ šioje aplinkoje. <...> Dabar mokausi lietuvių kalbos, ir universitete, ir važiuodama taksi, ir parduotuvėje ar bažnyčioje (tiriamoji – katalikė. – *Aut.*) visada stengiuosi kalbėti su

vietiniais lietuviškai, nes tai juos stebina ir visada sulaukiu teigiamų reakcijų (T., mot., Indija).

Atsižvelgiant į tyrimo dalyvių lytį, atviriau apie „kitoniškumo“ jausmą kalbėjo studentės moterys. Tiek indai, tiek kamerūniečiai studentai vyrai minėjo, kad susiduria su neigiama vietinių reakcija dėl kitos rasės / etninės priklausomybės dažniausiai už universiteto ribų, ypač kai norima išsinuomoti privatų būstą, kartais – ieškant darbo.

Išvados

Lietuvoje kasmet gausėjant tarptautinių studentų, imigracija į Lietuvą studijų tikslais nėra plačiai nagrinėta. Nors politiniame ir viešajame diskurse vis dar dominuoja požiūris, kad tarptautiniai studentai yra arba tik kaip tam tikras papildomas finansavimo šaltinis universitetams, kaip abejotinos vertės imigrantai arba potencialūs darbo migrantai, tarptautiniai studentai vis labiau įgauna ir naują perspektyvinę poziciją – kaip „talentų“ ir potencialių aukštos kvalifikacijos specialistų pritraukimo į Lietuvą programos dalis.

Užsienyje atlikti tyrimai šia tema rodo, kad patirtis, įgyta gyvenant užsienyje, dramatiškai keičia tarptautinių studentų asmeninę ir kultūrinę perspektyvą, nes jie tampa atviresni kultūriniais skirtumams, savarankiškesni ir didesni individualistai siekdami savo svajonių bei sugeba atsiriboti nuo nustatytų lyčių vaidmenų ir normų savo kilmės šalies kultūroje.

Empirinio tyrimo, atlikto Lietuvoje, rezultatai parodė, kad tarptautiniai studentai kuria sudėtingas ir hibridizuotas tapatybes – „tarptautinio studento“ Lietuvoje, „tarpininko tarp Lietuvos ir kilmės šalies“ (transmigranto), sustiprėjusios etninės tapatybės arba atvirkščiai – globalaus piliečio. Priklausymą tarptautinių studentų grupei tiriamieji aiškina ne tik per asociacijos su grupe jausmą etniniu, kalbiniu, socialinio statuso ar migraciniu iš esmės pagrindu, tačiau ir išryškindami skirtumus palyginti su vietiniais ar trumpalaikių mainų studentais. Tarptautinio studento identitetas tiriamųjų apibrėžiamas ir kaip kolektyvinis (per bendrumo su kitais tarptautiniais studentais suvokimą) ir kaip individualus („kitoniškumo“ jausmas).

Iššūkiai ir sunkumai, su kuriais susiduria atvykę studijuoti į Lietuvą studentai, padvigubėja, nes studentai susaistyti papildomų įsipareigojimų (šeimai, kilmės ir priimančiai šaliai) ar apribojimų (teisinių, socialinių) ir tikslo, dėl kurio atvyko – įgyti išsilavinimą, taip pat atsakomybės ir lojalumo savo kilmės šaliai ir priimančiai šaliai – Lietuvai. Lietuvos kultūros ir paveldo pažinimas, vietinės kalbos mokėjimas daro teigiamą įtaką jų „prisirišimo“ prie priimančios šalies, akademinės bendruomenės atvirumas – „priklausymo universitetui“ jausmo lygiui. Priešingai – nepakankamos kalbos kompetencijos, vietos kultūros

nesupratimas, socialinės aplinkos, neigiamas vietinių požiūris arba abejingumas didina tarptautinių studentų atskirtį, emocinį ir socialinį pažeidžiamumą, skatina savisegregaciją ir „užsidarymą“ savo etninėje ar tik tarptautinėje bendruomenėje, mažina galimybes integruotis į universiteto bendruomenę ir šalies visuomenę apskritai.

Užsieniečių studentų atskirties mažinimui tampa svarbi ne tik institucinė pagalba universiteto viduje, tačiau ir visuomenės požiūrio kaita (čia nemažą vaidmenį gali suvaidinti žiniasklaida) bei bendros valstybinės politikos pritraukti tarptautinių studentų į Lietuvą formavimas.

Literatūra

Altbach, Philip G. 2013. Brain Drain or Brain Exchange?, *International Higher Education* 72: 2–4.

Altbach, Philip G.; Reisberg, Liz; Rumbley, Laura E. 2010. *Trends in Global Higher Education. Tracking an Academic Revolution*. UNESCO Publishing. Rotterdam: Sense Publishers.

Antanavičiūtė, Marija; Celešiūtė, Ingrida; Strumickienė, Ilona; Genys, Dainius; Krikštolaitis, Ričardas. 2018. *Lietuvių jaunimas Jungtinėje Karalystėje: grįžimo į Lietuvą nuostatos*. I. Celešiūtė (sud.). Kaunas: Vytauto Didžiojo universitetas.

Anthias, Floya. 2013. *Identity and Belonging: Conceptualisations and Political Framings*. KLA Working Paper 8. Kompetenznetz Lateinamerika – Ethnicity, Citizenship, Belonging. <https://repository.uel.ac.uk/download/6da1f46257100b07fb91adbb212b20af02d57f9a93c80353feabded892dff660/323099/WP_Anthias.pdf> [žiūrėta 2021 05 17].

Antinienė, Dalia; Lekavičienė, Rosita. 2018. Lietuvos studentų emigracinės nuostatos: struktūra ir kaita 2003–2017 m., *Pedagogika* 132(4): 63–80.

Berry, John W. 2005. Acculturation: Living Successfully in Two Cultures, *International Journal of Intercultural Relations* 29(6): 697–712.

Brown, Lorraine. 2009. The Transformative Power of the International Sojourn: An Ethnographic Study of the International Student Experience, *Annals of Tourism Research* 36(3): 502–521.

Cairns, David. 2014. *Youth Transitions, International Student Mobility and Spatial Reflexivity: Being Mobile?* London: Palgrave Macmillan.

Castells, Manuel. 2006. Globalisation and Identity: A Comparative Perspective, *Transfer: Journal of Contemporary Culture* 1: 56–66.

De Wit, Hans. 2011. Globalisation and Internationalisation of Higher Education [introduction to online monograph], *Revista de Universidad y Sociedad del Conocimiento (RUSC)* 8(2): 241–248. <[1247-2214-2-PB.pdf](https://www.uoc.edu/1247-2214-2-PB.pdf) (uoc.edu)> [žiūrėta 2021 04 06].

Didžgalvytė, Monika; Pukelienė, Violeta. 2010. Protų *nutekėjimas*: užsienyje magistrantūros ir doktorantūros studijas baigusiuju reemigracijos analizė ir vertinimas, *Taikomoji ekonomika: sisteminiai tyrimai* 4(1): 123–138.

Doherty, Catherine; Singh, Parlo. 2005. How the West is Done: Simulating Western Pedagogy in a Curriculum for Asian International Students, P. Ninnes, M. Hellsten (eds). *Internationalizing Higher Education: Critical Perspectives for Critical Times*: 53–74. Hong Kong: Hong Kong University Press, Kluwer Press.

Fincher, Ruth. 2011. Cosmopolitan or Ethnically Identified Selves? Institutional Expectations and the Negotiated Identities of International Students, *Social and Cultural Geography* 12(8): 905–927.

Findlay, Allan M.; King, Russell; Smith, Fiona M; Geddes, Alistar; Skeldon, Ronald. 2012. World Class? An Investigation of Globalisation, Difference and International Student Mobility, *Transactions of the Institute of British Geographers* 37(1): 118–131.

Gargano, Terra. 2009. (Re)conceptualizing International Student Mobility: The Potential of Transnational Social Fields, *Journal of Studies in International Education* 13(3): 331–346.

Garneau, Stéphanie. 2007. Les expériences migratoires différenciées d'étudiants français: de l'institutionnalisation des mobilités étudiantes à la circulation des élites professionnelles?, *Revue européenne des migrations internationales* 23(1): 139–161.

Gibson, John; McKenzie, David. 2012. The Economic Consequences of 'Brain Drain' of the Best and Brightest: Microeconomic Evidence from Five Countries, *The Economic Journal* 122(560): 339–375.

Giousmpasoglou, Charalampos; Koniordos, Sokratis. 2017. Brain Drain in Higher Education in Europe: Current Trends and Future Perspectives, C. Giousmpasoglou et al. (eds). *Brain Drain in Higher Education: The Case of the Southern European Countries and Ireland*. Education in a Competitive and Globalizing World: 229–262. New York: Nova Science Publishers.

Glass, Chris M. 2012. Educational Experiences Associated with International Students' Learning, Development, and Positive Perceptions of Campus Climate, *Journal of Studies in International Education* 16(3): 228–251.

Gu, Qing; Schweisfurth, Michele. 2015. Transnational Connections, Competences and Identities: Experiences of Chinese International Students after Their Return 'Home', *British Educational Research Journal* 41(6): 947–970.

Gupta, Akhil; Ferguson, James. 1992. Beyond "Culture": Space, Identity, and the Politics of Difference, *Cultural Anthropology* 7(1): 6–23.

Guth, Jessica; Gill, Bryony. 2008. Motivations in East-West Doctoral Mobility: Revisiting the Question of Brain Drain, *Journal of Ethnic and Migration Studies* 34(5): 825–841.

Halic, Olivia; Greenberg, Katherine; Paulus, Trena. 2009. Language and Academic Identity: A Study of the Experiences of Non-native English Speaking International Students, *International Education* 38(2): 73–93.

Hardy, Diane Marie. 2012. *Crossing Borders and Confronting Social Boundaries: International Students' Experiences in the United States*. ProQuest Dissertation Publishing. <<https://www.proquest.com/docview/925657363?pq-origsite=gscholar&fromopenview=true>> [žiūrėta 2021 05 06].

Huang, Rong. 2008. Mapping Educational Tourists' Experience in the UK: Understanding International Students, *Third World Quarterly* 29(5): 1003–1020.

Jenkins, Richard. 1996. *Social Identity*. Key Ideas. London: Routledge.

Jones, Paul; Krzyżanowski, Michał. 2008. Identity, Belonging and Migration: Beyond Constructing 'Others', G. Delanty et al. (eds). *Identity, Belonging and Migration*. Studies in Social and Political Thought 17: 38–53. Liverpool: Liverpool University Press.

Khawaja, Nigar Gohar; Dempsey, Jenny. 2008. A Comparison of International and Domestic Tertiary Students in Australia, *Australian Journal of Guidance and Counselling* 18(1): 30–46.

Kim, Terri. 2009. Shifting Patterns of Transnational Academic Mobility: A Comparative and Historical Approach, *Comparative Education* 45(3): 387–403.

Kirelienė, Indrė. 2020. Imigracija į Lietuvą studijų tikslais: Indijos piliečių lūkesčiai darbo rinkoje, *Lietuvos socialinė raida* 9: 130–141.

Koehne, Norma. 2005. (Re)Construction: Ways International Students Talk about their Identity, *Australian Journal of Education* 49(1): 104–119.

Kone, Zovanga. L.; Özden, Çağlar. 2017. *Brain Drain, Gain, and Circulation*. Knomad Working Paper 19. <<https://www.knomad.org/publication/brain-drain-gain-and-circulation>> [žiūrėta 2021 06 03].

Kvedaraitė, Nida; Repečkienė, Aušra; Glinskienė, Rasa; Bakšys, Donatas. 2011. Akademinio jaunimo migracijos patirties tyrimas, *Profesinės studijos: teorija ir praktika* 8: 220–226.

Kwon, Soo Ah; Hernandez, Xavier; Moga, Jillian L. 2019. Racial Segregation and the Limits of International Undergraduate Student Diversity, *Race, Ethnicity and Education* 22(1): 59–72.

Labanauskas, Liutauras. 2013. Užsienyje išsilavinimą įgijusio jaunimo „sugrįžimo į Lietuvą“ patirtys, *Lietuvos etnologija: socialinės antropologijos ir etnologijos studijos* 13(22): 35–57.

Labanauskas, Liutauras. 2020. Rasistiniai išpuoliai, neapykantos nusikaltimai ir incidentai prieš imigrantus Lietuvoje, *Filosofija. Sociologija* 31(4): 283–290.

Lacina, Jan Guidry. 2002. Preparing International Students for a Successful Social Experience in Higher Education, *New Directions for Higher Education* 2002(117): 21–28.

Lausch, David; Teman, Eric; Perry, Cody. 2017. Scholastics, Pabulum, Clans, Transformation: A Journey into Otherness, *Journal of International Students* 7(3): 893–917.

Le, Anh T.; LaCost, Barbara Y.; Wismer, Michael. 2016. International Female Graduate Students' Experience at Midwestern University: Sense of Belonging and Identity Development, *Journal of International Students* 6(1): 128–152.

Leong, Pamela. 2015. Coming to America: Assessing the Patterns of Acculturation, Friendship Formation, and the Academic Experiences of International Students at a U.S. College, *Journal of International Students* 5(4): 459–474.

Leung, Maggi W. H. 2017. Social Mobility via Academic Mobility: Reconfigurations in Class and Gender Identities among Asian Scholars in the Global North, *Journal of Ethnic and Migration Studies* 43(16): 2704–2719.

Levitt, Peggy; Glick Schiller, Nina. 2004. Conceptualizing Simultaneity: A Transnational Social Field Perspective on Society, *International Migration Review* 38(3): 1002–1039.

Lewis, Ashlee Amanda. 2013. *International Graduate Students' Experiences with Race, Racial Identity, and Racialization at Home and in the United States: A Comparative Case Study*. Doctoral Dissertation. <<https://scholarcommons.sc.edu/etd/2284>> [2021 04 24].

Lietuvos žinomumo ir reputacijos tikslinėse užsienio šalyse ir šalies gyventojų Lietuvos vertinimo tyrimas. 2019. Vilnius, Lietuvos Respublikos Vyriausybės kanceliarija. <https://www.esinvesticijos.lt/lt/rezultatai-ir-statistika/sukurti_produkta/lietuvos-zinomumo-ir-reputacijos-tikslinese-uzsienio-salyse-ir-salies-gyventoju-lietuvos-vertinimo-tyrimas> [žiūrėta 2021 05 30].

Maeder-Qian, Jingyue. 2018. Intercultural Experiences and Cultural Identity Reconstruction of Multilingual Chinese International Students in Germany, *Journal of Multilingual and Multicultural Development* 39(7): 576–589.

Marginson, Simon. 2014. Student Self-Formation in International Education, *Journal of Studies in International Education* 18(1): 6–22.

Mokslas ir studijos: studijuojančių užsieniečių skaičiai pagal institucijas. Viešoji statistika. 2020, ŠVIS. Švietimo valdymo informacinė sistema. <<http://svis.emokykla.lt/studijos-2/>> [žiūrėta 2021 02 01].

Montgomery, Catherine; McDowell, Liz. 2009. Social Networks and the International Student Experience: An International Community of Practice?, *Journal of Studies in International Education* 13(4): 455–466.

OECD. 2019. *Education at a Glance 2019*. <https://www.oecd-ilibrary.org/education/education-at-a-glance-2019_f8d7880d-en> [žiūrėta 2021 03 20].

Ortaçtepe, Deniz. 2012. *The Development of Conceptual Socialization in International Students: A Language Socialization Perspective on Conceptual Fluency and Social Identity*. Newcastle upon Tyne: Cambridge Scholars Publishing.

Pham, Lien; Saltmarsh, David. 2013. International Students' Identities in a Globalized World: Narratives from Vietnam, *Journal of Research in International Education* 12(2): 129–141.

Prazeres, Laura. 2013. International and Intra-national Student Mobility: Trends, Motivations and Identity, *Geography Compass* 7(11): 804–820.

Račiūnaitė-Paužuolienė, Rasa. 2020. „Tapatybė tarsi sala“: Anglijos lietuvių akademinio jaunimo atvejis, *Logos* 100: 198–210.

Ramanauskaitė, Egidija; Vaisnys, J. Rimas. 2017. Qualitative Longitudinal Research on Lithuanian Student Migration, *Journal of Advances in Humanities and Social Sciences* 3(4): 193–205.

Ramanauskaitė, Egidija; Vaišnys, J. Rimas; Kairaitytė, Aušra; Buivydas, Andrius. 2013. *Lietuvos akademinio jaunimo migracija: studijų aplinkos įtaka sprendimams*. Kaunas: Vytauto Didžiojo universiteto leidykla.

Riaño, Yvonne; van Mol, Christof; Raghuram, Parvati. 2018. New Directions in Studying Policies of International Student Mobility and Migration, *Globalisation, Societies and Education* 16(3): 283–294.

Rose-Redwood, CindyAnn R.; Rose-Redwood, Reuben S. 2013. Self-Segregation or Global Mixing? Social Interactions and the International Student Experience, *Journal of College Student Development* 54(4): 413–429.

Simonis, Jana. 2012. *Home and Identity: Displacement, Belonging, and Hybridity in International Students on US Campuses*. A Research Paper. Southern Illinois University Carbondale. <https://opensiuc.lib.siu.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1287&context=gs_rp> [žiūrėta 2021 04 11].

Singh, Jaspertap; Krishna, V. V. 2015. Trends in Brain Drain, Gain and Circulation: Indian Experience of Knowledge Workers, *Science, Technology and Society* 20(3): 300–321.

Sipavičienė, Audra; Jeršovas, Mantas; Radzevičius, Laurynas. 2013. Studentų migracija: teorinis diskursas ir situacija Lietuvoje, *Lietuvos socialinė raida* 2: 52–70.

Sondhi, Gunjan; King, Russell. 2017. Gendering International Student Migration: An Indian Case-Study, *Journal of Ethnic and Migration Studies* 43(8): 1308–1324.

Taljūnaitė, Meilutė. 2010. Intelektinio kapitalo kaita: sąvoka, tyrimai ir politikos modelių kūrimas, *Filosofija. Sociologija* 21(2): 160–168.

Teichler, Ulrich. 2015. Academic Mobility and Migration: What We Know and What We do Not Know, *European Review* 23(S1): S6–S37.

Tran, Ly Thi; Vu, Thao Thi Phuong. 2017. Mediating Transnational Spaces: International Students and Intercultural Responsibility, *Intercultural Education* 28(3): 283–303.

Užsienio studentų, atvykusių studijuoti į Lietuvą, apklausa. Tyrimo ataskaita. 2018. Švietimo mainų paramos fondas. <<https://www.smpf.lt/wp-content/>

uploads/2019/09/AMTP_-u%C5%B3-ataskaita-GALUTINE.pdf> [žiūrėta 2021 04 20].

Valentin, Karen. 2015. Transnational Education and the Remaking of Social Identity: Nepalese Student Migration to Denmark, *Identities: Global Studies in Culture and Power* 22(3): 318–332.

Van Vught, Frans; van der Wende, Marijk; Westerheijden, Don F. 2002. Globalisation and Internationalisation: Policy Agendas Compared. J. Enders, O. Fulton (eds). *Higher Education in a Globalising World: International Trends and Mutual Observations. A Festschrift in Honour of Ulrich Teichler*. Higher Education Dynamics 1: 103–120. Dordrecht: Springer.

Vertovec, Steven. 2007. *Circular Migration: The Way Forward in Global Policy?* Working Paper 4. International Migration Institute. <<https://citeseerx.ist.psu.edu/viewdoc/download?doi=10.1.1.476.7064&rep=rep1&type=pdf>> [žiūrėta 2020 09 03].

Zhao, Kai. 2020. Made in Contemporary China: Exploring the National Identity of Chinese International Undergraduate Students in the US, *Studies in Higher Education* 45(12): 2451–2463.

Žibas, Karolis. 2012. Baltarusiai, rusai ir ukrainiečiai Lietuvoje: nuo imigrantų iki ateities piliečių, *Etniškumo studijos* 1–2: 145–177.

Žvalionytė, Dovilė; Jastramskis, Mažvydas. 2012. Grįžtamoji migracija ir žmogiškasis kapitalas, E. Barcevičius, D. Žvalionytė (red.). *Užburtas ratas? Lietuvos gyventojų grįžtamoji ir pakartotinė migracija*: 101–147. Vilnius: Vaga.

Waters, Johanna; Brooks, Rachel. 2011. 'Vive la différence?': The 'International' Experiences of UK Students Overseas, *Population, Space and Place* 17(5): 567–578.

Migration to Lithuania for Studies, and the Expression of the Identity of International Student from the Perspective of Integration and Exclusion

Ilona Kazlauskaitė

Summary

Migration for studies is a rapidly growing trend around the world, and is becoming a characteristic trait of contemporary higher education. The number of international students studying and pursuing a higher education degree outside their country of origin has risen sharply in recent decades: from 800,000

students in the 1970s, to more than 5.5 million in 2017 (OECD 2019). The number of international students in Lithuania has increased by 5.5 times over the last decade: from 1,300 students in 2010, to 7,600 in 2020 (Mokslas ir studijos... 2020). Lithuania's education and migration policy is dominated by dualism: the desire to become as visible as possible in the region and in the world, participating in the competition to attract 'talent' and highly qualified specialists; but at the same time, there are questions regarding the quality of higher education and national security related to these aspirations. In research focusing on Lithuanian migration patterns, foreign students, as a particular group of migrants, have not yet been extensively researched.

This article presents an analysis of the results of a study based on 17 semi-structured interviews conducted in Lithuania during the 2020–2021 academic year. International students studying full time, and graduates from Lithuanian higher education institutions from non-EU countries, were selected for the interviews. The aim of this study is to determine: firstly, how students conceptualise their international migration experience during their studies in Lithuania; and secondly, what factors affect the status of international students, their exclusion and vulnerability, and how that, in its turn, influences the formation and change of their identity.

The results of the empirical study show that international students create complex and hybridised identities: an 'international student' in Lithuania, a 'mediator between Lithuania and the country of origin' (transmigrant), a strengthened ethnic identity, or, conversely, a global citizen. Belonging to a group of international students is explained by them not only through a sense of association with the group on the basis of ethnic, linguistic or social status, or migration in general, but also by highlighting differences with local or short-term exchange students. The identity of the international student is defined by the study participants as both collective (through the perception of commonality with other international students), and individual (the sense of 'otherness').

The main challenges faced by international students in Lithuania are similar to those in other countries, and common to other migrant groups in general: language barriers and cultural differences, establishing and maintaining new social connections, emotional experiences and stress, the uncertainty of belonging, the feeling of 'otherness', and, in some cases, discrimination. The challenges and difficulties faced by students coming to study in Lithuania are double, as students are bound by additional obligations (family, country of origin and host country) or restrictions (legal, social), and the purpose for which they came, to acquire a higher education degree, as well as the responsibility and loyalty to their country of origin and to Lithuania, the host country. A knowledge of Lithuania's culture, heritage and local language has a positive impact on their level of 'attachment'

to the host country, and the openness of the academic community has a positive impact on their sense of 'belonging to a university'. On the contrary, poor language skills, a lack of understanding of the local culture, negative local attitudes and indifference increase the exclusion and emotional and social vulnerability of international students, increase self-segregation and 'enclosure' within their ethnic or exclusively international community, and reduce opportunities for integrating into the university community and society in general. Not only institutional assistance within the university, but also a change in public attitudes (the media can play a significant role here) and the formation of a common state policy to attract international students to Lithuania are important for reducing the exclusion of foreign students.

Gauta 2021 m. birželio mėn.